

Priame novelizácie Ústavy Slovenskej republiky od roku 2011

Direct amendments to the Constitution of the Slovak Republic from 2011

Alexandra Sestrienková

Kľúčové slová:

ústava, ústavný zákon, Ústava Slovenskej republiky, priama novelizácia, zmeny a doplnenia.

Key words:

Constitution, statutes, Constitution of the Slovak Republic, direct amendment, amendment.

Úvod

Právnym základom každého moderného demokratického a právneho štátu je ústava. Ústava ako základný zákon štátu stojí spolu s ústavnými zákonmi na najvyššom stupni pomyslenej pyramídy právnych predpisov, nakoľko upravuje základné spoločenské vzťahy, predovšetkým základy organizácie a fungovania verejnej moci a tiež základné východiská vzťahov medzi štátom a občanmi, ako aj inými subjektmi práva. Ústava predstavuje najvýznamnejší klenot právnej kultúry každého štátu, ktorý sa žiada nielen poznať, dodržiavať a chrániť, ale i kultivovať a rozvíjať. Pri napĺňaní týchto úloh má nezastupiteľné miesto ústavná teória. Moderná ústava zároveň vymedzuje kľúčové spoločenské hodnoty a ciele, ktoré štát uznáva, uplatňuje vo svojej každodennej činnosti a chráni prostredníctvom právnych prostriedkov a postupov upravených aspoň v základných obrysoch priamo v ústave. Aj preto je analýza obsahu ústavy, ako aj problémov súvisiacich s jej interpretáciou a uplatňovaním v spoločenskej praxi, vyúsťujúca do naznačenia jej perspektív, kľúčovou úlohou ústavnej teórie¹.

V kontexte s problematikou, ktorej sa tento príspevok venuje, je nevyhnutné si v krátkosti pripomenúť okolnosti, za ktorých došlo k významným zmenám v našej republike. Je dôležité, aby sme vedeli z čoho sa formoval náš nový ústavný a naň nadväzujúci právny systém, keďže aj vznik ústavnoprávneho rámca fungovania tejto republiky má svoj vývoj. Základom budovania vnútroštátneho právneho poriadku sa stala Ústava Slovenskej republiky–zákon č. 460/1992 Zb. (ďalej len "Ústava SR"), ktorá bola prijatá 1. septembra 1992 a podpísaná 3. septembra 1992. Ako už bolo uvedené vyššie, Ústava SR predstavuje základný právny rámec Slovenskej republiky a je na vrchole hierarchie právnych predpisov. Z tohto dôvodu jej tvorba musí reflektovať existujúcu spoločenskú situáciu. Charakteristickými znakmi doby, kedy sa písali texty Ústavy SR boli najmä skutočnosti ako rozpadajúci sa federatívny štát, nevyprofilovaná politická scéna, zložité ekonomické pomery a euro integračné ambície Slovenska. Predstavitelia politických strán v tom čase boli viac zamestnaní naznačenými problémami, no faktom ostáva, že Ústava SR bola vo svojom pôvodnom znení, napriek čiastočným výhradám, veľmi solídny legislatívny dielom, a to hlavne v súvislosti so spoločensko-politickými podmienkami, v akých sa prijímala. Tým, že zabezpečila nevyhnutný ústavný rámec pre fungovanie ústavných orgánov, možno konštatovať, že splnila mimoriadne významnú stabilizačnú funkciu v prvých týždňoch a mesiacoch existencie samostatnej Slovenskej republiky.

Berúc do úvahy spoločensko-politické podmienky za akých bola Ústava SR pripravovaná a schvaľovaná, ako aj dynamiku ďalšieho vývoja spoločnosti po konštituovaní samostatnej Slovenskej republiky sa napriek nesporným kvalitám jej pôvodného znenia dalo predpokladať, že v dohľadnej dobe vznikne objektívna potreba niektoré jej časti korigovať, či doplniť o to viac, že pre ústavno-politickú prax v 90-tych rokoch minulého storočia bola príznačná naďalej konfrontačná atmosféra, ktorá bola nie zriedka spätá aj so snahami o účelový výklad niektorých ústavných noriem, resp. "zneužívanie" niektorých nepresností, či medzier ústavného textu².

V uplynulých 23 rokoch dochádzalo v Slovenskej republike k zmenám a doplneniam ústavnej matérie. V prvom rade sa jedná o štandardnú metódu uskutočňovania ústavných zmien, založenej na prijímaní ústavných

¹ OROSZ L. a kol. Ústavný systém Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy). Košice UPJŠ, 2009. s. 9.

² OROSZ L. a kol.: Ústavný systém Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy). Košice UPJŠ, 2009. s. 49.

zákonov, ktoré priamo novelizujú Ústavu SR. Jej uplatnením sa novelizovaný text priamo nahrádza textom obsiahnutým v "novelizujúcom" ústavnom zákone. Prax ale rozoznáva aj špecifickú metódu modifikácií ústavnej matérie založenú na prijímaní ústavných zákonov, ktoré disponujú z formálno-právneho hľadiska identickým stupňom právnej sily ako Ústava SR, no pôsobia samostatne – popri nej (to znamená, že majú relatívne samostatnú existenciu) a spolu s ňou tvoria tzv. polylegálny ústavný systém.

1. Ústavný zákon č. 356/2011 Z. z.

Celkovo v poradí desiatu novelizácia Ústavy SR, vykonaná ústavným zákonom č. 356/2011 Z. z., zaznamenala vysokú mieru kritiky. Slovenský politický i právny systém sa po nevyslovení dôvery vláde Ivety Radičovej dňa 11. októbra 2011 ocitol v situácii, ktorá upriamila pozornosť na nedostatky Ústavy SR. Táto nijak neriešila situáciu, keď vláda spojí hlasovanie v nejakej veci s vyslovením dôvery parlamentu (Čl. 114 odsek 3 Ústavy SR), resp. keď vláda týmto spôsobom dôveru nezíska. Podľa znenia Ústavy SR v čase vládnej krízy je prezident povinný takúto vládu odvolať. Prezident nemohol takto odvolanú vládu poveriť výkonom funkcie, a to ani s obmedzeným mandátom. Ústava SR mu totiž právomoc poveriť vládu ďalej vládnuť umožňuje len v prípade, ak je vláda v demisii, nie ak vládny kabinet nemá podporu parlamentu (Čl. 115 odsek 2 Ústavy SR)³.

Rozhodnutie politickej reprezentácie riešiť situáciu po svojom padlo aj napriek tomu, že právne i politicky čisté riešenie vzniknutej situácie bolo k dispozícii bez neodkladnej zmeny Ústavy SR (čl. 110 Ústavy SR). Prezident mal možnosť informovať lídrov parlamentných strán s tým, že im dáva určitý časový priestor, povedzme 30 dní na to, aby dospeli k spoločnému riešeniu, resp. takému zostaveniu vlády, ktoré by bolo schopné získať dôveru v parlamente.

Podľa uvedenej novelizácie Ústavy SR prezident vládu, ktorej bola národnou radou vyslovená nedôvera, resp., ktorej národná rada zamietla návrh na vyslovenie dôvery, odvolá a súčasne ju poverí vykonávaním jej pôsobnosti až do vymenovania novej vlády, pričom sa takejto vláde *ex constitutione* zakazuje v tomto období výkon niektorých jej zásadných pôsobností a zároveň je výkon niektorých ďalších viazaný na predchádzajúci súhlas prezidenta (Čl. 115 nový odsek 3 Ústavy SR⁴). Podľa doc. JUDr. Ladislava Orosza, CSc. sa rozsahom jedná síce o nepatrnú, ale svojimi dôsledkami o systémovo pôsobiacu novelizáciu Ústavy SR, ktorá nešetrným spôsobom zasiahla do zložito formovaného mechanizmu parlamentnej formy vlády (dotváraného najmä novelizáciou Ústavy SR, vykonanou ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.) a posunula slovenský ústavný model k modelu hybridnej (poloprezidentskej) formy vlády⁵. V období od odvolania vlády v zmysle Čl. 115 odsek 3 Ústavy SR a poverenia vykonávaním jej pôsobnosti prezidentom až do vymenovania novej vlády totiž nedisponuje národná rada žiadnymi reálnymi možnosťami kontrolovať vládu alebo inak efektívne pôsobiť na jej činnosť, pričom toto obdobie nie je časovo obmedzené a jeho ukončenie je priamo závislé od prezidenta. Zásadnou chybou, ktorú neodstránila ani táto novela Ústavy SR, je úplne odstránenie principiálneho prvku parlamentnej formy vlády a dodržiavanie Čl. 114. Ústavy SR, t.j. zodpovednosť vlády voči parlamentu. Aj keď Ústava SR vyžaduje pri kreovaní vlády vyslovenie dôvery v parlamente, pri jej odvolaní nezískaním dôvery a poverením vykonávania jej funkcie už táto dôvera parlamentu ako orgánu, ktorému vláda zodpovedá, vyžadovaná nie je.

Dá sa povedať, že citovaná novelizácia Ústavy SR z októbra 2011 bola len pošliapaním politickej a právnej kultúry s cieľom krátkodobého udržania si moci zo strany koalície a dokázaním si aktuálneho dominantného postavenia opozície a prezidenta. Kuriózne je, že práve ten istý poslanecký zbor, ktorý nevyslovil vláde dôveru, len o niečo neskôr podporil takú novelu Ústavy SR, ktorá znova vrátila výkonnú moc do rúk tej istej vláde. Primárne už prvé skúsenosti so samotným uplatňovaním tejto novely Ústavy SR signalizovali jej nedomyslenosť. K jej kvalite nepochybne prispelo aj to, že bola schválená v skrátrenom legislatívnom konaní.

2. Ústavný zákon č. 232/2012 Z. z.

Veľké nadšenie priamo zainteresovaných subjektov vzbudila práve v poradí jedenásta novelizácia Ústavy SR, vykonaná ústavným zákonom č. 232/2012 Z. z., čím sa v podstate zrušila procesnoprávna imunita poslan-

³ Ústava Slovenskej republiky – ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁴ Ústavný zákon č. 356/2011 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov – Čl. 115 ods. (3) : "Ak prezident Slovenskej republiky odvolá vládu podľa odseku 1, rozhodnutím, vyhláseným v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, ju poverí vykonávaním jej pôsobnosti až do vymenovania novej vlády, avšak výlučne v rozsahu podľa čl. 119 písm. a), b), e), f), m), n), o), p) a r); výkon pôsobnosti vlády podľa čl. 119 písm. m) a r) je v každom jednotlivom prípade viazaný na predchádzajúci súhlas prezidenta Slovenskej republiky".

⁵ K tomu pozri aj OROSZ L.: Právna úprava ustanovovania ústavných orgánov a ústavných činiteľov a kontinuita výkonu verejnej moci. In.: MAJERČÁK T. – PERDUKOVÁ V. (ed.): Postavenie verejných funkcionárov v právnom poriadku Slovenskej republiky. Zborník vedeckých prác. Košice UPJŠ 2012, s. 55.

cov národnej rady (s výnimkou požiadavky súhlasu mandátového a imunitného výboru k zadržaniu poslanca pristihnutého pri trestnom čine a súhlasu národnej rady na vzatie poslanca do väzby). To znamená, že procesno-právna imunita poslancov je v našich podmienkach zachovaná už len v minimálnom rozsahu⁶.

Aj keď sa táto novelizácia stretla s pozitívnymi ohlasmi, treba si možno položiť otázku, či sa v danom prípade zvolilo to najvhodnejšie riešenie. Aj preto možno súhlasiť s názorom doc. JUDr. Ladislava Orosza, CSc., že by bolo možno vhodnejšie prevziať do našej Ústavy SR rakúsky model ústavnej úpravy procesnoprávnej imunity poslancov, podľa ktorého sa súhlas parlamentu k trestnému stíhaniu poslanca vyžaduje len vtedy, ak sa týka konania, ktoré má zrejmu súvislosť s jeho politickou činnosťou (čl. 57 rakúskej ústavy). Námietky možno mať aj k tomu, že ostatná novela Ústavy SR nerieši problém inštitútu imunity ústavných činiteľov komplexne. Tomu, že sa jedná o dlhodobú tendenciu vstupovania do Ústavy SR v krátkych časových intervaloch čiastkovými zmenami, ktoré majú v konečnom dôsledku za následok pokles jej spoločenskej autority, nasvedčujú aj vyhlásenia mnohých poslancov bezprostredne po schválení tejto novelizácie Ústavy SR o tom, že sa v najbližšom období sa budú zaoberať sudcovskou imunitou⁷.

3. Ústavný zákon č. 161/2014 Z. z.

Ústavný zákon č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR je z rozoberaných štyroch priamych novelizácií najobširnejší, čo sa týka obsahu. Z tohto dôvodu je pozornosť venovaná len niektorým zmenám a doplneniam. V Čl. 41 sa Ústava SR dopĺňa o ustanovenie, že manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých. Ďalej pribudla právomoc Ústavného súdu rozhodovať o sťažnosti proti uzneseniu Súdnej rady Slovenskej republiky podľa Čl. 154d odsek 2. Ústavy SR. Vypúšťa sa potreba súhlasu s trestným stíhaním a súhlasné stanovisko Ústavného súdu Slovenskej republiky sa bude vyžadovať iba pri vzatí do väzby sudcu a generálneho prokurátora (Čl. 136 ods. 3 Ústavy SR)⁸.

Predsedom Súdnej rady Slovenskej republiky nebude automaticky predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z titulu funkcie predsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ale predsedu Súdnej rady Slovenskej republiky podľa nového Čl. 141a odsek 1 Ústavy SR volí a odvoláva Súdna rada Slovenskej republiky zo svojich členov. Do pôsobnosti Súdnej rady Slovenskej republiky patrí najmä zabezpečovať plnenie úloh verejnej kontroly súdnictva, prijímať stanovisko, či kandidát na vymenovanie za sudcu spĺňa predpoklady sudcovskej spôsobilosti, ktoré dávajú záruku, že funkciu sudcu bude vykonávať riadne, ďalej predkladať prezidentovi Slovenskej republiky návrhy kandidátov na vymenovanie sudcov a návrhy na odvolanie sudcov, rozhodovať o pridelení a preložení sudcov, vyjadrovať sa o návrhu rozpočtu súdov Slovenskej republiky pri zostavovaní návrhu štátneho rozpočtu a predkladať Národnej rade Slovenskej republiky stanovisko k návrhu rozpočtu súdov atď. (viď nový Čl. 141a odsek 5 písm. a) - k) Ústavy SR). Podľa (nového) Čl. 141a odsek 8 Ústavy SR je predseda Súdnej rady Slovenskej republiky oprávnený podať návrh na začatie konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky, a to vo veciach súladu právnych predpisov s predpismi vyššej sily, týkajúcich sa výkonu súdnictva.

4. Ústavný zákon č. 306/2014 Z. z.

Doposiaľ poslednou priamou novelizáciou Ústavy SR, a to trinástou v poradí, je ústavný zákon č. 306/2014 Z. z. Tento ústavno-právny vývoj bol reakciou na problémy súvisiace s naliehavou situáciou v regiónoch postihnutých akútnym nedostatkom pitnej vody. Novela doplnila Čl. 4 v dovedajšom znení *"nerastné bohatstvo, jaskyne, podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve Slovenskej republiky"* o vetu *"Slovenská republika chráni a zveľaduje toto bohatstvo, šetrne a efektívne využíva nerastné bohatstvo a prírodné dedičstvo v prospech svojich občanov a nasledujúcich generácií"*. Pribudol úplne nový odsek 2 uvedeného Čl. 4 Ústavy SR, ktorý znie: *"Preprava vody odobratej z vodných útvarov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky dopravnými prostriedkami alebo potrubím sa zakazuje; zákaz sa nevzťahuje na vodu na osobnú spotrebu, pitnú vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a prírodnú minerálnu vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch. Podrobnosti o podmienkach prepravy vody na osobnú spotrebu a vody na poskytnutie humani-*

⁶ Ústavný zákon č. 232/2012 Z. z., ktorým sa mení Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁷ doc. JUDr. Ladislav Orosz CSc. Dvadsať rokov Ústavy Slovenskej republiky. s. 46. Dostupné na: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f3d5aa58-295e-47e6-9b3f-c6a3dccb1cb6/c/DVADSA__ROKOV_USTAVY_SLOVENSKEJ_REPUBLICY.pdf.

⁸ Ústavný zákon č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

tárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch ustanoví zákon⁹.

Nová právna úprava teda zakazuje prepravu vody odobratej z vodných útvarov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky dopravnými prostriedkami alebo potrubím, čím sa mal vytvoriť režim sprísnenej ochrany vody. Odporcovia však kritizujú výnimky, ktoré boli novelizáciou Ústavy SR do Čl. 4 doplnené. Ide o vodu na osobnú spotrebu, pitnú vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a prírodnú minerálnu vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch. Týmto spôsobom formulovaný zákaz podľa niektorých vytvára priestor pre odpredaj balenej minerálnej či pitnej vody do zahraničia. Tu vzniká priestor na zamyslenie, nakoľko bola táto zmena Ústavy SR potrebná, keďže predchádzajúca úprava v Čl. 4 (v súčasnosti Čl. 4 ods. 1 Ústavy SR) taxatívne ustanovovala predmety vo výlučnom vlastníctve Slovenskej republiky, medzi ktoré patrili aj podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky¹⁰.

5. Zmena Ústavy SR ako súčasť tzv. protiteroristického balíčka vlády.

V posledných dňoch (december 2015) sa aktuálnou stala zmena Ústavy SR, ktorá bola schválená po následkoch teroristickom útoku v Paríži, a vôbec, z dôvodu závažnosti trestných činov terorizmu. Lehota na zadržanie osôb pri trestných činoch terorizmu sa bude od januára 2016 predlžovať na dvojnásobok. V súčasnosti platí, že osobu možno zadržať maximálne na 48 hodín, pri trestných činoch terorizmu to po novom bude až na 96 hodín. Vláda túto zmenu vysvetľovala tým, že súčasné lehoty sú nevyhovujúce pre náležité objasnenie vecí a zadováženie potrebných dôkazov zo strany kompetentných orgánov štátu. *“Vzhľadom na to je právna úprava spoločensky žiaduca a potrebná, a to najmä s prihliadnutím na ústavne požiadavky na ochranu určených záujmov štátu. Vytvárajú sa tak lepšie predpoklady pre boj s najzávažnejšími formami criminality”*, uviedol kabinet v dôvodovej správe.

Záver

Každé obdobie, každý život, aj ten politický sa dá prežiť dvoma spôsobmi – potichu, bez aktivity v duchu hesla, kto nič nerobí nič nepokazí alebo činom – aktívne s rizikom, že nie všetko sa podarí podľa našich predstáv. Tieto slová podľa môjho názoru doslovne vystihujú vývoj a zmeny, ktorými Ústava SR od jej prijatia doteraz prešla. Či priame novelizácie Ústavy SR od roku 2011 boli viac užitočné alebo bezúčelné, vie každý posúdiť podľa vlastného úsudku. Nijakým spôsobom nespochybujem právnu silu a funkcie Ústavy SR ako základného zákona moderného demokratického a právneho štátu. Dovolím si ale konštatovať, že každou ďalšou zmenou Ústavy SR, nie len doterajšími novelami, klesá jej spoločenská autorita. Napokon aj samotný rozsah zmien v základnom zákone štátu nasvedčuje pokusom o stabilizáciu ústavného systému politického vývoja Slovenska.

Zhrnutie

Každé obdobie, každý život, aj ten politický sa dá prežiť dvoma spôsobmi – potichu, bez aktivity v duchu hesla, kto nič nerobí nič nepokazí alebo činom – aktívne s rizikom, že nie všetko sa podarí podľa našich predstáv. Tieto slová podľa môjho názoru doslovne vystihujú vývoj a zmeny, ktorými Ústava SR od jej prijatia doteraz prešla. Či priame novelizácie Ústavy SR od roku 2011 boli viac užitočné alebo bezúčelné, vie každý posúdiť podľa vlastného úsudku. Nijakým spôsobom nespochybujem právnu silu a funkcie Ústavy SR ako základného zákona moderného demokratického a právneho štátu. Dovolím si ale konštatovať, že každou ďalšou zmenou Ústavy SR, nie len doterajšími novelami, klesá jej spoločenská autorita. Napokon aj samotný rozsah zmien v základnom zákone štátu nasvedčuje pokusom o stabilizáciu ústavného systému politického vývoja Slovenska.

⁹ Ústavný zákon č. 306/2014 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Čechmánek K. Právo na vodu v politickom a právnom kontexte. In: Justičná revue, 67, 2015, č. 2, s. 156–168.

Summary

Every year, every life, and the political can survive two ways – quietly, with no activity in the spirit of one who does anything go wrong or action – actively with the risk that not all will succeed according to our ideas. These words, in my view, literally describe developments and changes which the Constitution since its adoption to date has passed. Or direct amendments to the Constitution of 2011 were more useful or useless, can each assess their own discretion. No way undermined the force of law and features of the Constitution as the fundamental law of modern democracy and the rule of law. But I dare say that any subsequent change of the Constitution, not only prior amendments, decreasing its social authority. Finally, the sheer scale of changes in the Basic Law of the state suggests an attempt to stabilize the constitutional system of political development in Slovakia.

Zoznam použitej literatúry:

1. Čechmánek K. Právo na vodu v politickom a právnom kontexte. In: Justičná revue, 67, 2015, č. 2, s. 156–168.
2. Internetový zdroj – Dostupné na : <http://oz-politeia.blogspot.sk/2011/10/oktobrova-novela-ustavy-slovenskej.html>.
3. Internetový zdroj – Dostupné na : http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f3d5aa58-295e-47e6-9b3f-c6a3dcc1cb6/c/DVADSA__ROKOV_USTAVY_SLOVENSKEJ_REPUBLIKY.pdf.
4. OROSZ L. Právna úprava ustanovovania ústavných orgánov a ústavných činiteľov a kontinuita výkonu verejnej moci. In.: MAJERČÁK T. – PERDUKOVÁ V. (ed.) : Postavenie verejných funkcionárov v právnom poriadku Slovenskej republiky. Zborník vedeckých prác. Košice UPJŠ 2012, s. 55.
5. OROSZ L. a kol. Ústavný systém Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy). Košice UPJŠ, 2009. 376 s.
6. OROSZ L. – SVÁK J. – BALOG B. Základy teórie konštitucionalizmu. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. 544 s.
7. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
8. Ústavný zákon č. 356/2011 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
9. Ústavný zákon č. 232/2012 Z. z., ktorým sa mení Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
10. Ústavný zákon č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
11. Ústavný zákon č. 306/2014 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

JUDr. Alexandra Sestrienková,
externá doktorandka Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach;
advokátska koncipientka v Advokátska kancelária, JUDr. Drobňák, s.r.o.